

Jakub Fryje: Rituály pohanských Germánů

FHS UK

2010

Jak napovídá již název, jsou hlavním tématem práce pana Fryje rituály, které můžeme nalézt mezi pohanskými Germány na základě přímých či nepřímých svědectví od nejstarších antických zpráv až po středověkou skandinávskou literaturu. Vzdor stručnosti vynucené formou bakalářské práce je tedy její téma poměrně obsáhlé a svým způsobem i ojedinělé: nakolik je mi známo, neexistuje monografické dílo, jež by se pokoušelo problém germánského předkřesťanského rituálu uchopit v jeho celku a práci pana Fryje je tak svým způsobem možno označit jako průkopnickou.

Práce je členěna na dva hlavní oddíly doplněné úvodem, závěrem a obrazovou přílohou. V úvodu autor rozebírá různé definice rituálu a přiklání se k té, která stanovuje jako kritérium rituálu dva základní rysy: jeho společenský charakter a forma kontaktu se sakrálním (které ovšem, jak autor oprávněně upozorňuje, nelze od profánního odlišovat tak ostře jako v jiných náboženstvích). Následně se autor věnuje vymezení dvou hlavních typů rituálu, jež budou hlavním tématem jeho bádání: rituálů výročních a přechodových.

Ty tvoří téma dvou následujících obsáhlých kapitol. V první se autor pokouší o charakterizaci a určení přibližných termínů hlavních výročních svátků, tj. jarních rituálů, oběti na počátku léta, oběti o zimních nocích a svátku jól. Celá kapitola je sympatická svou snahou o pevné roztřídění pramenného materiálu na temporální základu, na druhou stranu se občas nemůžeme zbavit dojmu, že snaha vřadit všechny doklady (archeologické, mytické atd.) do schematu sakrálního roku zavádí autora až příliš daleko, jako když mezi prameny jarních rituálů zařazuje mýtus o znovuzískání Tórova kladiva (s. 13-15),¹ když mlčky sugeruje, že obětování topením se vztahuje pouze k obětem na počátku léta (s. 20), či když postuluje, že oběti o svátku zimních nocí se vztahovaly k bohu Freyjovi a obětování byli především koně (s. 21-2). Tak tomu sice v pramenech na mnoha místech je, jistá formulační obezřetnost ('prameny spojují oběť o svátku ... nečastěji s ...') by však jistě nebyla na škodu. Není také příliš jasné, jakou roli hraje zařazení oběti álfům (s. 23-4), falického kultu (s. 24-5), a dlouhé popisy rituálních rysů germánské a severské hostiny (s. 27-31). Znamená to, že je autor počítá mezi výroční rituály?

I následující kapitola věnovaná přechodovým rituálům je přehledně a smysluplně členěna na rituály spojené s narozením, vstupem do dospělosti, svatbou a pohřbem. Autor podrobně popisuje a na pramenných textech demonstuje průběh hlavních germánských přechodových rituálů a pokouší se postihnout jejich význam. I zde nicméně objevíme některé ne zcela vhodně zařazené odbočky od tématu, kupříkladu pasáž o tzv. středověkých 'ženských gildách' (s. 35), jejíž zařazení do kapitoly o zrození by se zdálo naznačovat, že tyto oslavy měly co dělat s porodem, což ovšem

---

¹ O němž jinde (s. 48) správně podotýká, že je dokladem rituálu svatebního a tedy nikoliv výročního

citované prameny nijak nenaznačují a autor dále nekomentuje. Rušivě opět působí i některé 'dvojí výklady' popisovaných fenoménů, u nichž není zcela jasno, na kterou stranu se autor vlastně přiklání. Tak je v souvislosti se zmínkami o staroseverském odkládání novorozeňat (*útburdðr*) zmiňován názor, že dítě ve středověké společnosti nemělo tak vysokou hodnotu, jako ve společnosti moderní (s. 35). Přenášet podobné představy na staroseverskou společnost je nicméně zcela jistě mylné, jak autor demonstruje jednak citací křesťanských omezení tohoto rituálu (s. 35), jednak poukazem na to, že v pohanských dobách nemělo dítě, jež neprošlo rituálem 'polití vodou' status člověka a jeho odložení tak nebylo chápáno jako poškození lidského jedince (s. 36). Zaujetí jasného badatelského postoje k oběma názorům ovšem v textu explicitně formulováno není.

Asi nejproblematictější částí práce je závěr. Vzdor tomu, že autor na konci každé kapitoly jasně a přehledně shrnuje dosažené poznatky, celkový závěr práce přináší pouze nesouvislé poznámky o novopohanských kultech moderní doby (s. 66-7), reliktech pohanských rituálů v pozdějším folklóru (s. 67-9) a na předchozí text nijak nenavazující popis van Gennepovy analýzy přechodových rituálů (s. 69-70). To vše však jen stěží nahradí souhrnné předvedení dosažených výsledků, jež by (dle mého názoru) měla každá vědecká práce obsahovat.

Obsahová stránka práce

Všechny analýzy předkládané studie se opírají o práci s pramennými texty či o citáty z relevantní sekundární literatury. Je navíc zřejmé, že autor se orientuje i v obecné teorii rituálu a v literatuře, jež se k tomuto tématu vztahuje. Pramenných textů autor cituje dostatečné množství, snad jen místy by si bylo možno přát, aby se vyhýbal převzatým citátům, alespoň tam, kde jsou prameny k dispozici v českých překladech, jako je tomu v případě *Ságy o Gíslim* či *Ságy o Hervör* (s. 21, 25).

Proti obsahu práce lze stěží co zásadního namítnout. Jen místy narazíme na menší logické lupy, jako když autor tvrdí, že rituální roli 'anděla smrti', známou z ibn Fadlána popis pohřebního rituálu švédských varjagů mohli tito severští válečníci a kupci převzít 'od nativního slovanského obyvatelstva' (s. 59). To je velmi nepravděpodobné, protože mezi slovanským obyvatelstvem není podobné slovní spojení doloženo, v islámském prostředí naopak patří k samozřejmým součástem okruhu představ vztahujících se ke smrti. Obdobně problematická je k témuž popisu se vztahující poznámka že 'šlo o pohřeb Seveřana a ne vládce kmene Rus' (s. 59). Jako 'kmen Rus' (*ar-Rus*) totiž označovali arabští autoři právě švédské varjagy.

Důležitější než tato drobná opomenutí je jeden základní metodologický problém, totiž samozřejmost, s níž autor pracuje s diametrálně odlišnými prameny, mezi nimiž často nevytyčuje pevné hranice. Dostí samozřejmě tak přechází od antických zpráv o kontinentálních Germánech z počátku letopočtu k pozdním islandským příběhům, od pramenů archeologických k historickým, mytickým a legendárním. Je sice samozřejmostí (a nutností) tyto druhy informačních zdrojů kombinovat, vždy však s vědomím specifik, jež to sebou nese a implicitních předpokladů, jež takový postup skrývá. Na samotné kombinaci antických zpráv o kontinentálních Germánech a staroseverských literárních památek jistě není nic špatného (a ve vědecké literatuře se s ní setkáme na každém kroku), je si však třeba uvědomit (a zmínit), že stojí na tzv. tezi 'germánské continuity', kterou někteří badatelé již delší dobu zpochybňují.

Český čtenář by jistě ocenil i krátkou informaci o použitých pramenech a jejich (byť i přibližné) dataci a lokaci, stejně jako stručný úvod do periodizační terminologie, jež se bohužel v případě starých Seveřanů v archeologických a historických vědách dost diametrálně liší. Nepoučený čtenář jistě nemusí vědět, jaký vztah mají kupř. předřímská a římská doba železná (s. 8) a doba vikinská (s. 19).

Formální stránka práce

I po formální stránce lze práci pana Fryje vytknout některé drobnosti, které zbytečně kazí celkový dojem z ní. Vzdor obvykle správnému přepisu a skloňování severských jmen narazíme na drobné přehmaty,² příležitostné překlepy,³ a nekonekventnost v užití staroseverských znaků.⁴ Najdou se i gramatické chyby, kupř. 'lidé ... nenosily' (s. 9) či 'byly ... bohové' (s. 27).

Bibliografie primárních a sekundárních pramenů na konci práce je kompletní a bezchybná, poněkud nešťastný úzus zvolil autor snad jen v případě uvádění editorů v bibliografii (za vydavatelstvím a místem vydání), u citátů z druhé ruky místy vypadla poznámka cit. dle (s. 40, 43, 50). Názvy primárních pramenů v bibliografii též bylo možné převést do češtiny, čtenáři nemusí být hned patrné, že odkazy na *Ságu o Hákonu Dobrém* se vztahují k položce, jež je v bibliografii uvedena anglickým *The History of Hacon the Good* (s. 75). V celku však lze říci, že odkazy na primární i sekundární prameny jsou obvykle v souladu s badatelským územím, jasné a dohledatelné.⁵

Hodnocení

Cílem těchto poznámek nicméně rozhodně není napadnout vědeckou úroveň celé práce, která představuje poměrně obsáhlý, stručný a přehledný souhrn materiálu a vyvozuje z něj relevantní závěry. Proto předkládanou práci vřele **doporučuji k přijetí** a navrhuji hodnotit jako **velmi dobrou**.

---

² godorové místo godové (s. 5), Jólnira místo Jólniho (s. 26), Tore místo Tóri (s. 43).

³ Trevá místo Tverá (s.16).

⁴ Tak užívá autor běžně staroseverského ö, v některých případech ho ale z nepochopitelných důvodů přepisuje též jako 'ó', viz např. ragnarök (s. 6), Njörd (s. 11), Mjöllni (s. 13, 48), Bifröst (s. 61), jež zase jindy užívá jako náhradu staroseverského ø, viz např. Geirröd (s. 22). Totožné jméno tak může být na jediné stránce přepisováno jednou jako Hjörvard a podruhé jako Hjörvard (s. 67).

⁵ Jednou z mála výjimek je nepochopitelný odkaz Schlette, *Germáni*, in: Dodatky – chronologická tabulka (s. 8).